

האמת שבחופש והחופש שבאמת

הקירות הלחים סגרו עליו, והרצפה הקרה שעליה ישב לא נתנה לו מנוח. התא היה קטן ואפל, ועשית האור שהתנדנד לה מהתקרה, לא שינתה בהרבה את המצב. דב שפרלינג נכלא בצינוק שבתוך המחנה על שסירב לעבוד עבודת כפייה במהלך חג יהודי¹. חירותו של שפרלינג נלקחה ממנו בשל ה'פשע' שביצע כנגד ברית המועצות הקומוניסטית, והוא נכלא במחנה הריכוז הסובייטי בסיביר, עם חברו יוסף שניידר ואחרים, למשך שנתיים².

'פשעו' התבטא בכך שהוא העז להעביר מידע על ארץ ישראל וביקש לעלות למדינת היהודים, שהוקמה מחדש לאחר השואה. בשל ביטוי רצונו לעלות לארצו, חירותו נלקחה ממנו והוא נאלץ להעביר שנתיים ארוכות בגולג. אחרי שחרורו מהכלא ומהגלות, דב שפרלינג הצליח לעלות עם אמו לציון, שם המשיך את המאבק למען שחרורם של יהודי בריה"מ.

יוסף בן יעקב נכלא בבית האסורים המצרי. 'פשעו' היה שסירב לבגוד במעסיקו- פרעה מלך מצרים. הוא סירב לחיזורים של אשת פרעה ובתגובה לכך, היא שיקרה והעלילה עליו שניסה לאנוס אותה. חירותו של יוסף נלקחה ממנו בגלל שקר-בגלל עלילה שהעלילה עליו אשת פרעה, והוא נכלא בבית האסורים המצרי למשך שנתיים.

יוסף פתר את חלומו של פרעה ובכך הוכיח מחדש את תבונתו ואופיו הישר, ולאחר שנתיים ארוכות בכלא המצרי, שוחרר וקיבל תפקיד רם לצד מלך מצרים. אבל שנים לאחר מות פרעה ומות יוסף, הפחד, השנאה והגזענות כלפי בני ישראל געתה, והמצרים העבידו אותם בפרך למשך דורות רבים. עד שקם המנהיג הגדול, לוחם החופש והצדק משה, שהוביל את העם מעבדות לחירות, וקבע חוקים מוסריים חדשים כנגד העבדות ולמען הצדק והחופש.

¹ "דב שפרלינג", ויקיפדיה,

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%93%D7%91_%D7%A9%D7%A4%D7%A8%D7%9C%D7%99%D7%A0%D7%92

² "יוסף שניידר", ויקיפדיה,

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%99%D7%95%D7%A1%D7%A3_%D7%A9%D7%A0%D7%99%D7%99%D7%93%D7%A8

השאיפה לעליונות ולשליטה על אנשים אחרים, היא נטייה אגואיסטית והרסנית, ורבים הם הסיפורים המסבירים ומרתיעים מפניה, מסיפור קין והבל ועד המציאות ההיסטורית אשר אותה אנו חיים קיום. אחת הדרכים היעילות ביותר של תאבי בצע ושלטון לבטל את זכויותיהם וחירותם של ההמונים היא להסתיר את האמת, ולהציג שקר כאילו היה אמת, בעזרת כלי פרופגנדה שונים, ובכך להוביל אנשים לוותר על זכויותיהם מרצון. כאשר עושים זאת, הם צריכים להשתיק קולות ודעות אחרות ובכך לפגוע בזכות הביטוי העצמי, אם בצורה ישירה או בצורה עקיפה על ידי כלים של לעג וביוש חברתי ['social shaming'], ועל ידי ניהול והסתרה של תוכן באמצעים טכנולוגיים [ברשתות חברתיות וכו']. אחד המבחנים החשובים ביותר לכל אדם בכלל, ולמנהיג בפרט, הוא איך בעל הכח הזה משתמש בכוחו אל מול חסרי הכח. לעמוד במבחן פירושו שאפילו במקרה הקיצוני שיש לאדם או לקבוצה כח אבסולוטי על אדם אחר או קבוצת מיעוט, האדם או הקבוצה השולטת עדיין מכירים ושומרים על זכויותיהם של האחרים³.

ללא פגיעה באמת, לא תתאפשר פגיעה חמורה בחופש [ושליטה על ההמונים], וכאשר יש פגיעה בחופש [חופש הביטוי והמידע], האפשרות לדעת ולגלות את האמת נפגעת פגיעה אנושה. דעות שונות וביקורת על דעות קיימות [מערכת של בדיקה ותיקון טעויות] הכרחית להתפתחות החוכמה, המדע והדעת, ולשאיפה להכרת האמת האובייקטיבית. לפיכך, שמירה על החופש הכרחית להכרה ולשמירה על האמת. לכן הערכים של אמת וחופש לעולם מחוברים וקשורים יחדיו. בנוסף, ללא אמת-חופש, עשיית צדק אינה אפשרית, מפני שבשביל צדק צריך תמונה רחבה של המציאות-הכרת האמת, ותמונה זאת אפשרית רק אם יש חופש רחב של ביטוי ושל מידע. אם כן, יש לנו משולש קדוש של ערכים יסודיים אשר תלויים אחד בשני ובנויים זה על זה: אמת- חופש- צדק. אם צלע אחת נפגעת או נופלת, הערכים האחרים יפלו בעקבותיה.

1. מהו חופש

א. למי יש את הזכות לקבוע את גבולות חירותנו?
כאשר תינוק נולד, חייבים לטפל בו ולהאכיל אותו כדי שישרוד. מרגע יציאתו לעולם, חלק מחירותו כביכול נלקח ממנו, אבל זה נעשה לטובתו כמובן. הוא אוכל מתי שקובעים לו לאכול והוא לחלוטין תלוי באחרים שקובעים היכן הוא נמצא ומתי ואיך יעביר את זמנו. כשאנו גדלים ונעשים יותר

³ ארז רביב, "חופש או חירות", 10.4.2017, "דבר", [/https://www.davar1.co.il/62781](https://www.davar1.co.il/62781)

עצמאיים, יש לנו יותר זכות בחירה וחופש, אבל זהו חופש יחסי, עם גבולות שנקבעים על ידי הסביבה והחברה. בשביל לשרוד ולהצליח, האדם צריך להפעיל משמעת עצמית, לווסת את החופש של עצמו- לדכא דחפים ורצונות חולפים⁴. בעולם גשמי-פיזי, אין חופש מוחלט-אבסולוטי.

ב. חופש לפי היהדות

ערך החופש הוא ערך ראשוני ובסיסי בדת שהפיצה את המונותאיזם בעולם – היהדות. לפי היהדות, האדם נברא בצלם האלוהים, כלומר יש באדם מרכיב נשגב הקשור לבורא עולם. זה אומר שכל אדם באשר הוא אדם זכאי לכבוד בסיסי ולזכויות יסוד. השורש של המילה חרות הוא חר"ר, ושורש זה הוא המקור למילה הארמית 'חור' שמשמעותה 'אציל', 'אדם חופשי'⁵. כלומר גם אדם 'פשוט', מעצם היותו עשוי מהצלם האלוהי, הוא אציל, בעל כבוד, חשיבות וערך, וזכאי לזכויות יסוד ולחירות. הדיבר החמישי מעשרת הדיברות- שמירת השבת, אמנם מגביל את החופש לעסוק במלאכה אבל מצד שני שומר על הזכות הסוציאלית של מנוחה, ומגביל את כוחם של השליטים והמדינה להעביד את האזרחים, את הגרים ואפילו את בעלי החיים, ליום אחד בשבוע. חידוש מהפכני נוסף שהביאה היהדות, הוא בחוקים שמגבילים עבדות, אוסרים על עבודת פרך ויחס מבזה לעובדים, ומצווים לשחרר עבדים לחופשי אחרי תקופה מסוימת אם רצונם בכך⁶.

2. גבולות לחופש: ערך מול חוק

תקנות וחוקים הם זמניים, אמת וערכים הם נצחיים

א. הגבלות מערכתיות: חברה ומדינה

"השאיפה האולטימטיבית של ממשל היא לא למשול ולא לדכא על ידי פחד או לתבוע ציות, אלא ההפך, לשחרר כל אדם מפחד ..."

השאיפה האמתית של ממשל היא חירות. שפינוזה, 1670, מאמר תאולוגי-מדיני

⁴ Berlin, Isaiah. Four essays on liberty, (1969), Oxford University Press.

⁵ תמר קציר (כץ), "מעבדות לחירות", 17/04/2011, האקדמיה ללשון העברית, <https://hebrew-academy.org.il/2011/04/17/%D7%9E%D7%A2%D7%91%D7%93%D7%95%D7%AA-%D7%9C%D7%97%D7%99%D7%A8%D7%95%D7%AA>

⁶ קנוהל ישראל, "חירות האדם במקרא", ספטמבר 1999, הספרייה של מטה, <https://lib.cet.ac.il/Pages/item.asp?item=7567>

בחברות היותר שוויניות [דמוקרטיות] הרוב קובע לפי חוק ומטיל את מרותו על המיעוט, מתוך הנחה שהליכה לפי הרוב תביא לחברה מאושרת, מאוזנת וצודקת יותר. הטלת המרות על המיעוט מותרת אבל חייבת להתבצע ברגישות ובוהירות, תוך מאמץ לשמור כמה שיותר על הזכויות שלהם. לעומת זאת, אסור להטיל מרות ולדכא את המיעוט מבחינה רוחנית ומנטלית. לעתים קרובות, הדעות הפחות מקובלות, והיותר אמיתיות אינן נמצאות ברשות הרוב השולט, אלא דווקא ברשות המיעוט. צריך לשמור על חופש הביטוי, המידע וזכויות אחרות של המיעוט, לשמור על דעותיהם של היחידים ולהאזין להם.⁷ דעותיהן של מיעוט כלשהו, גם אם הן לא מקובלות, יכולות במקרים מסוימים להיות האור והתקווה האחרונה לדרך של שלום, אמת, חופש, צדק ורחמים. בנוסף לכך, שמירה על חופש הדעה והביטוי, עוזר לשמור על האמת, מפני שהאמת יכולה בקלות להיות מוסתרת על ידי דעות קדומות ודוגמות ['אמונות יסוד'] פגומות.⁸ פעמים רבות לאורך ההיסטוריה אחד מהסימנים לנפילה קרובה של אומה, הוא ההתדרדרות של היחס שלה כלפי המיעוטים. כפי שהסוציולוג דה טוקוויל הבחין בביקורו באמריקה במאה ה-19, גדולתה של אומה נבחנת בין השאר בנכונות שלה לפתור בעיות חברתיות בסבלנות, סובלנות וללא אלימות. לפי דעתו, הגדולה של ארה"ב טמונה ביכולת שלה לתקן את הטעויות של עצמה.⁹ יכולת תיקון טעויות עצמית, כפי שראינו, מסתמכת על פתיחות והחופש לבטא דעות שונות ועל החופש לבקר דעות קיימות.

בחברה שלנו חופש הפרט מוגבל בד"כ כאשר הפעילות של הפרט פוגעת באחר. במיקרו, בין אדם לאדם, כלל זה תקף, אבל אנו רואים שבמקרו, כאשר אינטרסים כלכליים ואחרים של חברות וגופים שונים באים לידי ביטוי, כלל זה אינו תקף. לדוגמא, הכבישים עדיין פתוחים [חופש התנועה והעיסוק] למרות שמיליוני בני אדם [גם הולכי רגל] מתים ונפגעים מכלי רכב כל שנה. דוגמא נוספת היא בחומרים ובמוצרים המסכנים את בריאות הציבור, שנמכרים בצורה חופשית וגורמים לבעיות בריאותיות ופסיכולוגיות, לעלייה בתאונות דרכים ואלימות. בישראל לדוגמא, מתים כל שנה בממוצע מעל 1700 איש מסרטן ריאות, 80%-90% מתוכם כתוצאה מעישון. למרות שגם עישון פסיבי [באוויר

⁷ הרב יהודה אשלג, "מאמר החרות", קבלה לעם, <http://www.kab.co.il/heb/content/view/frame/3806?/heb/content/view/full/3806&main>

⁸ Mill, John Stuart. 1859. *On liberty*. London: John W. Parker and Son, West Strand.

⁹ Tocqueville, Alexis de, 1805-1859. *Democracy In America*. New York: G. Dearborn & Co., 1838.

הפתוח ובבתים] מסוכן, אין קנסות על מעשנים בחוץ, על מוכרי סיגריות ואין הגבלת חופש הפרט מעבר לתקנות בסיסיות של עישון במבנים ציבוריים. יהיה זה תמים לחשוב שכל זה מותר רק בגלל שהמחוקקים דואגים לחופש האישי של כולנו. בדוגמאות האלו יש אינטרסים כלכליים מאוד גדולים של חברות ואנשים בעלי ממון וכח פוליטי רב. לכן כאשר ממשל מסוים ממחר לבטל זכות בסיסית לטובת "בריאות הציבור" או כל תירוץ אחר- אין לקבל את זה פשוטו כמשמעו, יש לבדוק היטב, ואם צריך, להיאבק על הזכויות והחופש של כולנו.

"ככל שמפיצים יותר חוקים, ככה יהיו יותר גנבים ופורעי חוק" לאו-טו

כל אחד מאתנו יכול בקלות מחר להפוך "לעברייך", ככל שהמשטר ירבה לקחת לנו חירויות, ולקבוע "תקנות". לפי הנרי דיוויד תורו, הממשל הטוב ביותר הוא זה שמושל מעט ככל הניתן, או בכלל לא. כלומר, התערבות הממשל בענייני האינדיבידואל צריכה להיות מינימלית, ויש להימנע מפגיעה בזכויות האזרח. בנוסף לכך תורו מדגיש שרצוי לטפח כבוד לאמת המוסרית [לעשות את מה 'שנכון'- מה שהוגן וצודק], ולחנך לכבוד לערכים יותר מאשר כבוד [עיוור] לחוקים¹⁰. היו בעבר תרבויות ומדינות שבשל פחד מאלילים, חייבו לפי חוק, להקריב ילדים, לעבוד אלילים ולהשתחוות לפסלים. לאורך ההיסטוריה, ישנן דוגמאות רבות לחוקים לא הוגנים, אשר ההצדקה שלהם הייתה מבוססת על שקר, שהובילו למעשי פשע, רצח ומלחמות מיותרות.

"במקום שאין אנשים, השתדל להיות איש." הלל הזקן, משנה ה פרק ב

ב. אמת- ושקר, חירות-ועבדות : דוגמאות

"אלו המוכנים לוותר על חירות הכרחית, כדי לרכוש קצת ביטחון זמני,

אינם ראויים לחירות או לביטחון."

בנג'מין פרנקלין, 1759, מתוך 'סקירה היסטורית של פנסילבניה'

לאורך ההיסטוריה, מדינות, קבוצות כוחניות שונות ויחידים רודפי שררה, הרבו לתקוף, להכחיש ולעוות את האמת, ולהשתמש בשקרים בכדי לתרץ [רציונליזציה] את ביטולן של זכויות אדם ובכך

¹⁰ Thoreau, Henry David. 1963. *On the duty of civil disobedience*. London: Housmans.

להשיג שליטה על ההמונים. כאשר אזרחים מאבדים את ההבחנה בין עובדה לבדיה ובין אמת לשקר, הם נעשים טרף קל בידי שליטים טוטליטריים¹¹. דרך יעילה למנוע מרודפי הכח והשררה לרמות אנשים תמימים ולהפעיל את ההמונים לשם ביצוע האינטרסים שלהם, היא לחזק את היכולת של אנשים להבחין בין אמת לשקר: ללמד ולחנך אנשים לחשיבה עצמאית וביקורתית, וללמד אותם לזהות כשלים לוגיים ומניפולציות שונות שמופעלות עליהם [מניפולציות שנעזרות פעמים רבות בטכנולוגיה של מדיה המונית וכו']. בנוסף לזה, מאוד חשוב לחנך לערכים מוחלטים, ראשוניים ומקודשים; ערכי מוסר אשר קודמים וחשובים הרבה יותר מהרעיון של ציות לסמכות, או לחוקים ותקנות זמניות. גם כאשר מוגדר "מצב חירום", לקיחת חירות צריכה להיעשות בכובד ראש וכמוצא אחרון, ויש לדרוש מהשלטון הגדרה מדויקת של פרק זמן שבו הזכות תהיה מוגבלת, ומדדים לתנאים מדויקים שכאשר יתקיימו, תוחזר הזכות במייד. קל לאבד זכויות, אבל קשה לקבל אותן חזרה. פעמים רבות השלטונות עושים שימוש בפחד ככלי דיכוי שמגביל חופש, לצורך השגת שליטה מירבית על האוכלוסייה. הפחד הוא כח נגדי מרכזי כנגד החופש. החיים דורשים זהירות, אשר הכרחית ותורמת להישרדות, אבל פחד מוגזם השולט על הלך הרוח, הוא גורם שלילי ומדכא. זריעת פחד זה בעצם כלי של טרור [להשליט טרור=to terrorize] אשר מדכא ומשמש כתירוץ לשליטה על האוכלוסייה, ומיוצר פעמים רבות בעזרת עיוות האמת והפצת שקרים ופרופגנדה [על 'אויב' רחוק, בלתי נראה או 'סכנה' נסתרת].

"אמונה עיוורת בסמכות היא האויב הגדול ביותר של האמת." אלברט איינשטיין¹²

מחנות ריכוז בסין

אירועי הטרור של ה-11 לספטמבר, 2001 נתנו למשטר האמריקאי תירוץ\סיבה להגביל חירויות בסיסיות של אזרחים¹³ [הגבלה זו בוטלה רק 14 שנים מאוחר יותר, ב-2015¹⁴]. בעקבות הפיגועים

¹¹ Arendt, Hannah, 1906-1975. *The Origins of Totalitarianism*. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1973.

¹² Frank Steiner, "Albert Einstein: Genie, Visionär und Legende", Springer Science & Business Media, 2005, p.65 "Autoritätsdusel ist der größte Feind der Wahrheit."

¹³ Brian Duignan, "Usa Patriot Act", Encyclopedia Britannica, inc. , October 17, 2019, <https://www.britannica.com/topic/USA-PATRIOT-Act>

¹⁴ חיים איסרוביץ, "חוק הפטריוט בוטל: אסור לעקוב אחר שיחות טלפון של אזרחים אמריקאים", 02/06/2015, מעריב, <https://www.maariv.co.il/news/world/Article-479138>

הממשל הסיני החל לפעול כנגד המיעוט המוסלמי של האויגורים (Uyghurs), תוך שימוש בתירוץ שהאויגורים מקיימים קשרים עם ארגוני טרור¹⁵. אמנם יתכן שלא למנטים קיצוניים מסוימים בתוך אוכלוסיית האויגורים בסין יש קשרים עם ארגוני טרור כגון אל-קאעידה, זהו מיעוט קטן בתוך האוכלוסייה ואינו מסביר או מצדיק את הרדיפה הגזענית הגורפת של הממשל, אשר לפי דיווחים זרים, העביר כמיליון אויגורים למחנות של "חינוך מחדש" – מחנות ריכוז שבהם הם עוברים עינויים, ורצח שיטתי הכולל קצירת איברים לצורכי סחר [רדיפה שעוברים גם מתרגלי השיטה הרוחנית 'פאלון גונג']. בעזרת הכללה שקרית וגזענית כלפי אוכלוסייה שלמה, הממשל הסיני הסמכותני (אוטוריטרי) סיפק תירוץ [רציונליזציה] לניסיונות שלו ליצור חברה קומוניסטית הומוגנית, תוך שלילת החירויות וזכויות היסוד של המיעוט.

הדרך לגיהנום מתבצעת צעד אחר צעד,

ופעמים רבות הצעד הראשון הוא הגבלת חירות יסודית של הפרט

מלחמת העולם השנייה והשואה

בשנת 1941, שבועיים לאחר המתקפה היפנית על ארה"ב [pearl harbor], הובאה לחקיקה תקנת סמכויות המלחמה של 1941. תקנה זו נתנה לנשיא את הזכות לצנזר מידע, עיתונות ותקשורת בין ארה"ב למדינות אחרות¹⁶. שלושה חודשים לאחר מכן, חוקקה התקנה השנייה שנתנה סמכות להחרים אדמה לטובת צרכים צבאיים. בנוסף, התקנה פגעה בזכות לפרטיות בכך שביטלה את הסודיות של מפקדי אוכלוסין, מה שאפשר לרשות הפדרלית [FBI] להשתמש במידע זה כנגד המיעוט היפני שבחוף המערבי.

בפברואר, 1942, הנשיא רוזוולט אישר הוראה מנהלתית 9066, שאפשרה למפקדים צבאים אזוריים ליעד "אזורים צבאיים" על אדמת ארה"ב, שאליהם הם רשאים להעביר כל אדם. בפועל, הוראה זאת שימשה גושפנקה חוקית להעברה של כ 110,000 יפנים אמריקאים למחנות ריכוז, תחת התירוץ שהם

¹⁵ Castets, R. (2007, 01 17). The Uyghurs in Xinjiang – The Malaise Grows .

Retrieved from China Perspectives [Online].: <http://journals.openedition.org/chinaperspectives/648>

¹⁶ "War Powers Act of 1941", Wikipedia, https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=War_Powers_Act_of_1941&oldid=928648561

מהווים סכנה לביטחון הלאומי¹⁷. הפעולה בוצעה על רקע גזענות גוברת וקריאות כנגד האוכלוסייה ממוצא יפני, שסבלה משנאה גם לפני המלחמה, שנבעה בין השאר מקנאה על הצלחתם המסחרית [מה שמזכיר שנאה מפאת קנאה כלפי אוכלוסיות מיעוט אחרות אשר עבדו קשה והשיגו הישגים כלכליים יפים, כגון הארמנים בתורכיה והיהודים בגרמניה]. התנאים במחנות המעצר, אשר היו ממוקמים באזורים צחיחים היו קשים, ופרט לאובדן זכויות היסוד, רבים מהעצורים איבדו את מקור הכנסתם, העסק שלהם, וגם את יקיריהם¹⁸.

בזמן שאזרחים אמריקאים ממוצא יפני נכלאו במחנות מעצר על לא עוול בכפם, אזרחים פולנים, הונגרים וגרמנים ממוצא יהודי נכלאו במחנות ריכוז על לא עוול בכפם. למרות יחסי הכוחות הקיצוניים שבין הצבא הקטלני ביותר במאה ה-20 לבין מיעוט חסר נשק וחסר כח, עדיין הנאצים השתמשו בנשק הטמא של השקר לאורך כל הדרך, מדיכוי וביטול זכויות היהודים ועד להשמדתם. שימוש בפסאודו-מדע שמבוסס על פישוט יתר [over-simplification] ופירוש חד צדדי של תורת התורשה של מנדל¹⁹ בתוספת רעיון של אאוגניקה²⁰, עליונות גזעית והרעיון המעוות של דארוויניזם חברתי²¹ [אשר דגל ב"חוקי ג'ונגל"- החזק שורד, שכביכול מבטל את הצורך בחמלה אנושית כלפי החלש], שימשו את הנאצים כבסיס אידאולוגיה להפרת זכויותיהם של היהודים ושל מיעוטים אחרים. שקרים וניפוח נתונים לגבי אנשי עסקים יהודים והאשמות שווא כאילו הם האחראים למשבר הכלכלי [שימוש בשעיר לעזאזל-Scapegoating], תוך ניצול עלילות ושקרים ישנים כדוגמת הפרוטוקולים של

¹⁷ "כליאת היפנים בארצות הברית", ויקיפדיה, https://he.wikipedia.org/w/index.php?title=%D7%9B%D7%9C%D7%99%D7%90%D7%AA_%D7%94%D7%99%D7%A4%D7%A0%D7%99%D7%9D_%D7%91%D7%90%D7%A8%D7%A6%D7%95%D7%AA_%D7%94%D7%91%D7%A8%D7%99%D7%AA&oldid=29480802

¹⁸ "FDR orders Japanese Americans into internment camps", History, <https://www.history.com/this-day-in-history/fdr-signs-executive-order-9066>

¹⁹ Teicher, A. (2020). Social Mendelism: Genetics and the Politics of Race in Germany, 1900–1948. Cambridge: Cambridge University Press.

²⁰ "אאוגניקה", ויקיפדיה, <https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%90%D7%90%D7%95%D7%92%D7%A0%D7%99%D7%A7%D7%94>

²¹ "דרוויניזם חברתי", ויקיפדיה, https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%93%D7%A8%D7%95%D7%95%D7%99%D7%A0%D7%99%D7%96%D7%9D_%D7%97%D7%91%D7%A8%D7%AA%D7%99

זקני ציון, שימשו את הנאצים כתירוץ לסגור עסקים יהודים, לאסור מסחר עם גויים, ולקחת חירויות בסיסיות נוספות מיהודים. חופש התנועה של היהודים בוטל בתהליך של הפרדה גזעית, בידוד וכליאה בגטאות. גם בתהליך זה, הקפידו הנאצים להשתמש בשקרים ולהנחיל תקוות שווא ליהודים, כדי שיאמינו שהכליאה והמצב הקשה הם זמניים. הצעד הבא לאבדון היה תהליך הגירוש מהגטאות וההעברה למחנות ריכוז. גם בצעד זה השתמשו הנאצים בכלי של השקר והבטיחו הבטחות שווא של "ישוב מחדש" בשביל להימנע מהתנגדות אפשרית של היהודים המורעבים. הנאצים היו כל כך עלובים, שאפילו ברגעים האחרונים שלפני רציחתם של ילדים, נשים וטף, הם שיקרו לקורבנות כשהובילו אותם לרכבי גז ["נסיעה למחנה אחר"] ולתאי הגזים ["מקלחות"]. בעזרת הסתרת האמת ושימוש בכלי הטמא של השקר, הנאצים ביטלו את כל הזכויות האנושיות הבסיסיות שהיו ליהודים, עד שלבסוף הרוצחים גם גנבו את הזכות הבסיסית ביותר- הזכות לחיות.

באירוע היסטורי שונה מאוד ופחות מוכר, השתמשו בשקר כדי להציל חיי אדם חפים מפשע [הסיבה המוסרית היחידה שמצדיקה שימוש בשקר- פיקוח נפש]. בשנת 1943, המציאו רופאים בבית חולים איטלקי, ווירוס בדיוני שגורם למחלה בדיונית בשם סינדרום K. הצורך הנאצי פחד מהווירוס עד כדי כך שהתרחק וברח מהמקום, ובכך הרופאים הצליחו להציל יהודים אשר הסתתרו בבית החולים²².

הרוח האנושית אינה סובלת דיכוי. למרות כוחה של מכונת ההשמדה הנאצית, ולמרות השימוש המתמשך של הנאצים בשקרים, המיעוט היהודי האזרחי המוחלש, חסר הצבא וחסר המדינה עדיין מצא מספיק כח ועוז בכדי להתנגד ולהילחם למען החופש. היהודים מרדו תחת תנאים נוראיים של רעב ואפיסת כוחות בתוך תוכו של מרכז הגיהנום, שבמחנות ההשמדה [מרידות יצאו לפועל בבוכנוואלד, טרבלינקה, סוביבור, אושוויץ²³]. המרד היהודי הידוע והגדול ביותר בתקופת השואה היה מרד גטו ורשה, אשר יתכן והיה המאבק על החופש הנועז ביותר, תחת התנאים הגרועים ביותר, ועם יחסי כוחות לא שווים בצורה הקיצונית ביותר בהיסטוריה האנושית.

²² Francesco Buscemi, "K Syndrome, the Disease that Saved", History Today, Vol. 69, Issue 3, March 2019, available at: <https://www.historytoday.com/history-matters/k-syndrome-disease-saved>

²³ נשמית, שרה, "מאבקו של הגטו", 1972, בית לוחמי הגטאות, הקיבוץ המאוחד, מובא מתוך תקציר של ספריית מטח: <https://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=298>

3. האמת הבסיסית שבחופש

בהבנה ובהכרה שלי ישנם שלושה ערכי יסוד ראשוניים ביותר, אשר מהווים את התשתית לחיים: **הערך העליון הראשון והבסיסי ביותר הוא אמת**. השאיפה להכרת האמת ולחיות בדרך האמת. חופש הוא ערך משני או פחות ראשוני, אבל הוא קשור בקשר בלתי נפרד לאמת. פגיעה בשלמות החופש פוגעת בשלמות האמת ופגיעה בשלמות האמת פוגעת בשלמות החופש.

הערך העליון השני [המקשר בין הערך הראשון לשלישי] הוא כח רצון-מאמץ. זכות הבחירה- החופש לבחור מאפשרת ביטוי של כח הרצון. לפי הסיפור הסמלי של בראשית, לאחר שהאדם אכל מפרי עץ הדעת, התודעה-המודעות שלו התרחבה והוא קיבל את הזכות והחובה לבחור בין טוב לרע. הזכות והחובה לשאוף לאמת ולטוב מצריכה כח רצון ומאמץ ["בזיעת אפך"]. כדי לשמור על הערכים של אמת וחופש, לפעמים צריך לרדת לגיהנום [המטאפורי] ולהילחם [בתבונה] במגרש של השטן. בשביל לבטא את הערך של כח הרצון נדרש חופש. אם אין חופש אמיתי, גם אין אפשרות לאנשים לבחור בטוב ולהשתדל-להתאמץ לעשות את הדבר הנכון-המוסרי ולשפר את עצמנו [המאבק הגדול עם ה'עצמי'- הג'יהאד הגדול (Jihad Al Akbar/ Jihad Al-Nafs)^{24 25 26}]. כלומר אם אין חופש- אין באמת מוסר, אלא הליכה עיוורת בלית-ברירה לפי חוקים ותקנות.

מעבר לערך של כח הרצון- המאמץ- ההשתדלות, ישנו גם רצון-טבעי-חופשי הנמצא בנשמת כל חי. הסקרנות, הרצון להרחבת הידיעה והחוויה האישית, והשאיפה לחופש, הם ביטוי של רוח הרצון החופשי הטבועה בכל חי. רוח זו שואפת לחופש מחשבתי ולהרחבת החוויה האישית, אשר מביאים להרחבת התודעה, ולחיבור עם האחר והיקום. הרצון החופשי ניכר בהתנהגות בע"ח תבוני כגון כלב [כל-לב], שרוחו לא דוכאה ושעדיין רגיל להתנהג בחופשיות יחסית, או על אדם [ילד\מבוגר] אשר סירב ללמוד כיצד לדכא את עצמו, ועדיין מרשה לעצמו להשתחרר, לתת ביטוי לתת-מודע שלו ולהביע את עצמו בצורה טבעית וללא מסיכה.

²⁴ "Jihad al-Nafs", Quran Explorer, <https://www.quranexplorer.com/blog/Education-In-The-Light-Of-Sunnah-And-Qura'an/Jihad-Bin-Nafs>

²⁵ "The Greatest Jihad", February, 2013, <https://greatestjihad.wordpress.com/tag/islam/>

²⁶ Sharif, Surkheel, "Jihad al-Nafs: the Greater Struggle", 2006.

כדי להיות בונה חופשי ויוצר חופשי, צריך להיות קודם כל 'חושב חופשי'. במקום שיש חופש ופתיחות במקום דיכוי ופחד, ישנה יצירתיות וקידמה, שמגיעים אליה גם בעזרת הפלגה על כנפי הדמיון ותעופה על קרני האור. דרך מרכזית שבה הרצון יוצא אל הפועל היא בביטוי עצמי-קיומי, ומימוש יכלה [פוטנציאל]. ומכיוון שכל אדם נוצר 'בצלם', וכל אדם הוא יחיד ומיוחד [עולם ומלואו], אם מדכאים את חירותו, מסתכנים באובדן הביטוי האישי והייחודי של אדם זה; ביטוי אשר לעולם לא יחזור.

"כשאני משחרר ממה שאני, אני נהיה מה שאני יכול להיות." לאו-טסו²⁷

הערך העליון השלישי [הגבוהה ביותר] הוא אהבה-חמלה. ערך זה מצריך קירבה מסוימת, תקשורת וחילוף אנרגיה בין יצורים חיים. כאשר החופש והחירות מדוכאים, האהבה והחמלה בין אנשים נפגעת. בנוסף לכך, מבחינה פסיכולוגית, אובדן חירות פעמים רבות מביא לריחוק חברתי ומכיוון שאנחנו בעלי חיים מאוד חברתיים, זה גורם לקושי ולצער רב. יצורים חיים, ובעיקר יצורים חיים תבוניים, שואפים לקרבה, לתקשורת והחלפת אנרגיות. כאשר רצון זה מדוכא, בעל החיים סובל מנוק פסיכולוגי וגם פיזיולוגי, רגשי ורוחני.

²⁷ לאו-טסו, "טאו טה צ'ינג - Toa Te Ching - תרגום לעברית: <https://www.dropbox.com/s/8uoaic9q4xzio4p/%D7%98%D7%90%D7%95%20%D7%98%D7%94%20%D7%A6%27%D7%99%D7%A0%D7%92.doc?dl=0&fbclid=IwAR2pkzmvboAe0HMRhNSnhCzJ8GEFAg4vodZtKPVdkwQ0aEBpQRvblRSj7zE>

סיכום: האמת שבחופש והחופש שבאמת

האמת [הבסיסית] שבחופש הינה שהחופש היא זכות בסיסית צודקת של כל אדם באשר הוא אדם. יתרה מזאת, החופש הוא ערך שקשור והכרחי לקיומם של שלושת הערכים היסודיים-העליונים, ושל ערכים נוספים כגון ערך השלום והצדק. אם לא נשמור באופן פעיל ורציני על האמת, לא יהיה חופש, ואם לא נשמור באופן פעיל ורציני על החופש, לא תהיה אמת. למי מאתנו שגדל בסביבה יחסית נוחה וחופשית ולכן לא מבין בצורה מספקת מה המשמעות של אובדן חופש, כדאי ללמוד מהעבר, מהסבל והתלאות שעברו אבותינו בדורות קודמים ממצרים ועד ימינו.

לנו, למין האנושי, יש עוד כברת דרך גדולה לעשות, יש לנו עוד דרך כה ארוכה לעבור. הדרך העיקרית והקשה, דרך האמת, אינה בהתקדמות טכנולוגית ובשליטה על הטבע ועל החומר. זאת אינה המטרה, זהו הוא רק אמצעי. ההוכחה לכך שטכנולוגיה וחומריות הם רק אמצעי היא שאין להם ערך מוסרי בפני עצמם. סכין המונחת על השולחן, יכולה לשמש להכנת סלט, אך במקרה קיצוני אחר יכולה לשמש ככלי למעשה אלימות. כמו כן, כסף חסר כל משמעות ערכית עד לשימוש, ורק לפי אופן שימושו נקבע ערכו המוסרי. לכן החומר והטכנולוגיה הם לא ראשוניים-מהותיים ואינם המטרה, אלא האמצעי.

הדרך האמתית היא להגיע להבנה מלאה יותר אחד של השני, להכרה ולשיתוף, לתמיכה הדדית, לתקשורת מלאה ונקייה מאגואיזם וצורות אחרות של הפרדה. אם נוכל להגיע למצב שבו סבל של אחד מאתנו, יגרור תגובה מיידית, מתוך אכפתיות אמיתית של אנשי סביבתנו, אז נוכל לממש בחופשיות את יכולתנו ומהותנו. כאשר נגיע למצב יותר מתקדם, שבו גם סבל של יצור לא אנושי קטן אי שם בפנינת הרחוב או הדרך, יגרור התגייסות מהירה ויעילה אשר תביא למרפא- אז נוכיח את ערכנו וערכינו. החומר, הטכנולוגיה היא אמצעי. השליטה בחומר זאת מטרה משנית, אשר מהווה אמצעי למטרות נעלות יותר, רוחניות יותר.

החומר הדומם, הוא כלי ביד היוצר, ובידינו לשלוט ולהשתמש בו לפי צרכינו. הרוח לעומת זאת,

רוח האדם, רוח כל חי, אינה סובלת שליטה, ונועדה לעוף חופשי בין הכוכבים לאין סוף.

20.10.2020

ש

א' חשוון ה'תשפ"א